

ματικά : «Δὲν ὑπάρχει πιὸ βαθειὰ ἐπανάσταση ἀπὸ ἔκεινη ποὺ θάντικαστήσει τὴν παλιὰ γλῶσσα καὶ τὶς παλιές θολεῖς ἴδεες μὲ γλῶσσα καὶ ἴδεες ἔκειθαρες. Ἀλλὰ ἵσως ἡ ἀσάφεια νᾶναι ἀκατάλυτη, καὶ ἡ ὑπαρξή της χρειάζεται γιὰ τὴν λειτουργία τῆς ψυχῆς [γιατὶ τὸ πνέμα πηγαίνει ἀπὸ τὸ θαμπὸ στὸ ἔκειθαρο]».

“Ἄς βιάσομε τώρα τὴ γλῶσσα πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ποίησης : Θὰ κερδίσομε τὴν «καθαρὴ ποίηση» (ὁ Thibaudet μεταχειρίστηκε, νομίζω, πρῶτος αὐτὴ τὴν ἔκφραση γιὰ νὰ χαραχτηρίσει τὸ στίχο τοῦ Μαλλαρμέ, τὸ στίχο αὐτὸ ποὺ εἶναι πάντα φωτερὰ δ, τι δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πεζό, γράφει ὁ Βαλερύ). Ἡ καθαρὴ ποίηση εἶναι πρῶτ’ ἀπὸ δλα μιὰ γλῶσσα ἔκειθαρισμένη ἀπὸ δ, τι μπορεῖ νὰ εἰπωθῇ πεζά : ἀφαιρεμένες ἔννοιες, ἐπεξήγησες, ἴστορίες, διήγηση, κτλ. Υστερα εἶναι «ἡ φιλοδοξία μιᾶς δμιλίας ποὺ εἶναι φορτωμένη περισσότερο νόημα κι ἀνακατεμένη μὲ περισσότερη μουσικὴ ἀπὸ δοσο μπορεῖ νὰ χωρέσει ἡ συγειθισμένη γλῶσσα» : ἔτσι ἡ ποίηση εἶναι ἡ λαχτάρα νὰ φέρει στὸ ἀκρότατο σημεῖο τὸ φορτίο τῆς γλῶσσας ἀπὸ μουσικὴ καὶ σκέψη· ἡ πεζογραφία δὲν ἀγνοεῖ τὰ ρυθμικὰ καὶ συνταχτικὰ τεχνάσματα, ἀλλὰ ἔνας ποιητὴς σὰν τὸ Μαλλαρμὲ «οὖσιαστικὰ ἴδιοφυῖα τῆς μορφῆς, ἀλγεβριστὴς τῆς καθαρῆς ποίησης», φτάνει σιγὰ σιγὰ νὰ νοήσει ἀφαιρεμένα δλους τοὺς συνδυασμοὺς τῶν εἰκόνων καὶ τῶν φράσεων. Τέλος, βοηθούμενη ἀπὸ τὸ τέχνασμα τῆς αὐστηρῆς προσωδίας, ἡ φυσικὴ γλῶσσα ἀποχτάει τὸ μέτρο, τὸ ρυθμὸ, τὴν δμοιοκαταληξία, δρους ἔξω ἀπὸ τὴ λειτουργία της καὶ ποὺ τῆς προσδίνουν «τὶς ἴδιότητες μιᾶς ὕλης ποὺ ἀντιστέχεται, ἔνη καὶ σὰν χουφὴ στὶς ἐπιθυμίες μας». Ἄν τὰ κοινὰ βήματα εἶναι σὰν ἡ πεζογραφία τοῦ χοροῦ, τὰ «ἔσωτερα βήματα» τῆς ποίησης δὲν εἶναι ἔνα εἶδος χορὸς ἀν τὰ συγκρίνομε μὲ τὴν περπατησιὰ τῆς κοινῆς γλῶσσας ; Τὸ σύμβολο τῆς καθαρῆς ποίησης θὰ ἡταν τότε ἡ χορεύτρα, ἡ Κορνάλμπα τοῦ Μαλλαρμέ, ἡ ἡ Ἀθίκτη τοῦ Βαλερύ, μὲ ἀπλὸ χιτώνα, κι ὅχι ὁ χορευτὴς τοῦ Νίτσε φορτωμένος ἀλυσσίδες : «Διαβάζοντας τοὺς ἀληθινοὺς συγγραφεῖς, μαθαίγει κανεὶς ἐλευτερίες. Παίρνομε τὴ γλῶσσα ἀνόνυμη

καὶ μέτρια, τὴν κάνομε μοναδικὴ καὶ αὐθαίρετη... Διαβάζοντας τοὺς κακοὺς, αἰσθανόμαστε τὴν ἀνάγκη νὰ στενοχωρεθοῦμε...».

“Ἐτσι παρουσιάζεται ἡ συνολικὴ λειτουργία τοῦ ἀνθρώπινου εἶναι, μὲν ἔξυψωμένες τὶς σωματικὲς, πνευματικὲς, ἢ μιχτὲς τεχνικές του. Ἀπὸ λίγο βγάζει πολύ, μὲ μέθοδο-ἔργασία καὶ θέρμη.

Μᾶς προτείνεται πρῶτα μιὰ «μέγιστη ἀπόδοση» ἢ καλύτερα μιὰ ἀνώτατη λειτουργία, μιὰ ἐπίμονη λαχτάρα πρὸς τὴν τελειοποίηση κάθε λειτουργίας μας, πρὸς τὴν τέλεια μορφὴ τῆς πνευματικῆς ἢ σωματικῆς τεχνικῆς της, πρὸς τὴν καθαρή τους ἐνέργεια. Οἱ ἀριστοτελικοὶ αὗτοὶ ὅροι ἀποδίνουν τὴν σκέψη τοῦ Βαλερὸν τόσο ἀκριβῶς, ὥστε δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μὴν ξανάβρει μαζὶ μὲ τὸ λεκτικὸν καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ οὖσιαστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀρχαίας σκέψης: δὲ Βαλερὸν δὲν παραδέχεται πώς ἡ ἀνώτατη αὐτὴ ἀπόδοση μπορεῖ να ὕστερη «ἐπ’ ἀπειρον». Ἀντίθετα μὲ τοὺς καινούργιους καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς “Ελληνες ὁ Βαλερὸν θεωρεῖ τὸ ἀπειρο σὰν ἀπλὴ ὄρνηση τοῦ «πεπερασμένου» ἢ καλύτερα σὰν ξεπεσμὸ τῆς ὀριστικῆς τελειότητας: ἡ “Αθίκτη δὲ θὰ ἦταν πιὰ γυναικα ἀν μποροῦσε ν^o ἀκολουθήσει τὸ πήδημα ποὺ κάνει ώς τὰ σύννεφα· ἀν τὰ θάματα τῆς ποίησης αὕτηναν ἀτελείωτα, τὸ φορτίο θὰ γινόταν παραφόρτωμα. Ο Σωκράτης τοῦ *Εὐπαλίνου* εἶναι ἀριστοτελικὸς ὡς καὶ στὶς λεπτομέρειες τῆς γνώμης του: εἶναι ἀλήθεια πώς εἶναι καὶ μαλλαρικὸς: ἡ οὐχρονία εἶναι προνόμιο τῶν ἥσκιων. Ο Βαλερὸν ξανανιώνει τὴν ἀρχαία σκέψη, ποτίζοντάς την μερικὲς ἀπὸ τὶς πιὸ δραστικὲς οὖσίες τῆς νεώτερης. Χωρὶς ἀμφιβολία, οἱ “Ἀρχαῖοι ἐπινόησαν τὸ λογικό, δημιουργώντας τὰ μαθηματικὰ” πρῶτοι ἀπ’ ὅλους, ἔνιωσαν τὴν φρίκη γιὰ τὴν προσέγγιση, τὸ γόντρο τῆς ἀκριβειας.

“Ἄλλὰ δὲν ἔσπερωξαν καθόλου μακρύτερα τὰ σύνορά μας, γιατὶ δὲν εἶχαν καθαρὴ τὴν ἔννοιά τους. Ἐνιωσαν πώς οἱ ἀριθμοὶ κυβερνοῦν τὸν κόσμο; Ναί· σὰν ὅνειρο, όχι, σὰν ἐπιστήμη, θάπαντοῦσε ὁ Εὐπαλίνος. Δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ προσδώσουν, ὅπως θὰ ἔπειπε, μιὰν ἀνάλυση

πρὸς μιὰν ἔκσταση. Μὲ τὸν ὕδιο τρόπο οἱ μεγαλύτεροί τους περιορίστηκαν νὰ ποῦν γενικὰ πὼς ἡ φύση εἶναι αἰτιατὰ καθορισμένη στὶς μεγάλες γραμμές της· ὅπως ἐδήλωσε ὁ Βαλερὺν στὸ Λεφέβρο, ἦταν γραφτὸ οἱ νεώτεροι νὰ θεμελιώσουν τὶς θαυμαστὲς ἔκεῖνες ἀναλύσεις ποὺ «ἀποτελοῦν θεως τὰ πιὸ ἔξαιρετικὰ ἀνθρώπινα ἔργα γιὰ τὸ μέγεθος τῶν ἀντικειμένων ποὺ περιλαβαίνουν, τὶς ἔκπληκτες σχέσεις ποὺ καθορίζονται ἔκεῖ μέσα, τὴν καταπληχτικὴ συντόμεψη γεγονότων, ἐμπειρίας καὶ ἀποτελεσμάτων». Οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἦταν πειραματιστές. Ἀλλά, οἱ περισσότερες τέχνες παρουσιάζονται σὰν πειράματα μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, καὶ ἴδιαίτερα ἡ μουσικὴ καὶ ἡ παλιὰ «καθαρὴ ὠμορφιά» ποὺ μᾶς φέρνει τὰ δάκρυα μὲ τρόπους ποὺ δὲν ὑπάρχουν στὴν ἀναγκαστικὴ ἐμπειρία τῆς ζωῆς, καὶ ποὺ ἡ ζωὴ δὲν πρόβλεψε μὲ ἔχωριστὰ ὅργανα. Ἀλλος τρόπος πειραματισμοῦ, ἀνάλογος μὲ τὶς ἔργασίες τῆς χημείας, ἀπομονώνει τὴν καθαρὴ ποίηση. Ὅσο δὲ ἀρχιτέχτονας ἔπειρανάει τὸν ἀπλὸ τεχνίτη, ἄλλο τόσο μερικὲς λειτουργίες μας ἀποκάλυψαν ἀνυποψίαστα πλούτη.

Ἡ ἀνώτατη λειτουργία εἶναι συνολική. Κι αὐτὸς εἶναι πάλι μιὰ ἀρχαία ἴδεα ἔανανιωμένη, νὰ τοποθετοῦμε τὴν τελειότητα τοῦ ἀνθρώπου στὴν ἀρμονία καὶ στὴν ἰεραρχία ἀνάμεσα στὶς διάφορες λειτουργίες μας. Ἀπὸ κεῖ ἔρχονται οἱ περισσότερες πρωτότυπες ἴδεες τοῦ Βαλερύ: σύνδεσμος ψυχῆς καὶ σώματος, ἀπαραίτητος καὶ στὶς πιὸ ἀποκλειστικὰ πνευματικὲς λειτουργίες, καὶ στὶς πιὸ ἀποκλειστικὰ σωματικές· ἡ ἀναλογία ἀνάμεσα στὶς ἐπιστημονικὲς μέθοδες καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ τεχνική· ἡ εἰδικότητα στὶς συγγενικὲς αὐτὲς τεχνικές. Ἀπὸ κεῖ καὶ οἱ περιορισμοὶ τοῦ Βαλερύ: ἡ ζωὴ εἶναι σύντομη· ὅποιος θέλει νὰ μελετήσει τὴν συνολικὴ λειτουργία στὶς διάφορες ἐπιστημονικὲς μάθησες, πρέπει νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸ νὰ γίνει οφόρος. Κι ἀκόμα περισσότερο, ὅποιος θέλει νὰ τὴ μελετήσει καὶ στὰ γράμματα καὶ στὶς ἐπιστῆμες. Δὲν πρωχωροῦμε τὴν ἐπιστήμη παρὰ ἀν τῆς ἀφοσιωθοῦμε. Ὁ κ. Τέστ ποὺ γεννήθηκε στὴν Ἰδια κάμαρα ὅπου καὶ ὁ Αὔγουστος Κόντ, τὸ ξέρει καλά. Ὁ Βαλερύ δὲν εἶναι λοιπὸν ἐπιστήμονας, καὶ

δὲν μπορεῖ νὰ γίνει. Λαχταράει δπως ἡ σκιὰ τοῦ Σωκράτη, ἀνάμεσα σὲ ὅλους τοὺς πιθανοὺς Βαλερύ, ἔκεινον ποὺ θὰ ἔξακολουθοῦσε τὸ ἔργο τοῦ Πουανκαρέ; Δὲν τὸ ξέρομε. Ἀλλὰ τουλάχιστο εἶναι καλὰ πληροφορημένος γιὰ τὰ ἐπιστημονικὰ θέματα: μὲ τὸν ὅρο νὰ προσεγγίσουμε τὴν ἐπιστήμη «ἀπὸ τὰ δυσκολότερά της προβλήματα, φτάνει νὰ εἶναι εὔκολα βαλμένα», ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα σαῦτοὺς ποὺ ἔξασκοῦν μιὰν ἐπιστήμη καὶ σαῦτοὺς ποὺ μονάχα τὴν ξέρουν, δὲ μᾶς ἀπογοητεύει· δὲ θὰ στερηθῇ τὶς αἰσθητικὲς χαρὲς τῶν μαθηματικῶν οὔτε τὴν ἥδονὴν τῆς ἐπίμονῆς ἀκοίθειας. Οἱ στοχασμοὶ του γιὰ τὰ μαθηματικὰ ἢ τὴ φυσική, τουλάχιστο σὲ ὅσα ἔχουν δημοτιευτῆ, μοῦ φαίνονται πιὸ προσωπικοὶ παρὰ πρωτότυποι. Ὁ Ἀμιέλ εἶπε γιὰ τὸν Σαίν-Μπὲβ ὅτι ἐβοήθησε τοὺς ἀντρες τῆς γενεᾶς του νὰ στοχάζονται. Δὲ μοῦ φαίνεται ἀπίθανο νὰ πρόσφερε τὴν ἴδια ὑπηρεσία στὸ Βαλερύ ὁ Πουανκαρέ καὶ ἄλλοι. Καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πουανκαρέ ἀντὶ γιὰ ἓνα φιλολογικὸ κριτικὸ εἶναι σημάδι τῶν καιρῶν ἢ καλύτερα χαραχτηριστικὸ γνώρισμα τοῦ Βαλερύ. Ὁ Κόντ δὲν ἦταν πρωτότυπος σὰν ἐπιστήμονας, ἀλλὰ σὰ συνεκτικὸς δεσμὸς ἀνάμεσα στὶς διάφορες ἐπιστημονικὲς μάθησες. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ πρωτοτυπία τοῦ Βαλερύ ἦταν πὼς ἔγινε ἓνας καλὰ πληροφορημένος σύνδεσμος ἀνάμεσα στὰ γράμματα καὶ τὶς ἐπιστῆμες. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ταῦ Βολταίρου, ὁ δεσμὸς αὐτὸς εἶχε χαθῆ. Κάτω ἀπὸ τὸν ἕναστρο οὐρανὸν ὁ Μαλλαρμὲ σκέπτεται σὰν ἀστρολόγος, ὁ Βαλερὺ σὰν ἀστρονόμος.

Ἀπὸ τὴ συνολικὴ αὐτὴ λειτουργία μένει ἔξω ἡ ἡθικὴ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Δὲν ὑπάρχει παρὰ διανοητικὸ καλὸ καὶ κακό: ἡ ἔξυπνάδα καὶ ἡ βλακεία καὶ οἱ «διανοούμενοι» ἔχουν μιὰ συνείδηση γιὰ τὶς ἴδιότητες αὐτὲς ἀνάλογη μὲ τὴν ἡθικὴ συνείδηση. «Καὶ ἔκει φαντάζεται κανεὶς δίκαιους καὶ ἀδίκους, ἀγνοὺς καὶ διαφθαρμένους. Ἀλλὰ δὲ συζητοῦν κὰν γιὰ ἐλευτερία. Ἐνα μοιραῖο βασιλεύει. Ἐνα εἶδος ἀνυπαρξία τιμωρεῖ τοὺς κακοὺς τέτοιας λογῆς. Ἐνα εἶδος πολλαπλασιασμένη ζωὴ φαίνεται πὼς ἀνταμείβει τοὺς καλούς». Ἡ μόνη δικαιολογημένη τύψη, ἀν ὑπάρχει (ὅποιος μετανιώνει εἶναι δυὸ φορὲς ἀδύνατος καὶ κακομοίης),

είναι ὅταν κακομεταχειρίστηκε χανεὶς τὴν πνευματική του Κόλαση, ὅταν δὲν ἔβγαλε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὴν ἀνώτατη καὶ καλύτερη ἀπόδοση, ὅταν δὲν είναι παρὰ Φαῖδρος ἐνῷ θὰ μποροῦσε νὰ γίνει Σωκράτης.

Ἄπὸ πολὺ νωρὶς ὁ Βαλερὺ ἐσύλλαβε τὸ πρότυπο τοῦ σοφοῦ ποῦ είναι ἐρωτεμένος μονάχα μὲ τὴ λειτουργία τοῦ νοῦ του. Τὸ πρότυπο αὐτὸς παρουσιάζεται εἴτε σὰν βιογραφία «κατὰ πρόληψιν» τοῦ κ. Τέστ, εἴτε σὰ βιογραφία τοῦ Λεονάρδου ἢ σὰ μελέτη γιὰ τὸ Ντεκάρ, ἀτελείωτη. Τοῦ χρειάζονται ὅλοι αὐτοὶ σὰ δανεικὰ δύναματα.

Ἐπειδὴ κάθε τι ἀσχετο μὲ τὴ συνολική μας λειτουργία είναι ἀσήμαντο σὰν ἀνύπαρχο, ὁ Βαλερὺ τὸ ἔεφορτώθηκε, καὶ ἀπὸ τὶς καθαρὰ πνευματικές του στιγμές, ἐσύνθεσε ὀλόκληρη τὴν ὑπαρξη ἐνὸς φανταστικοῦ προσώπου ποὺ είναι ὁ κ. Τέστ. Εἶναι ὁ Βαλερὺ σὲ καθαρὴ κατάσταση: συμπυκνώνει τὶς γιορτερὲς στιγμὲς τοῦ μυαλοῦ του. Ἀν ἔχασσομε τὴν τέτοια ἀρχή, ὁ κ. Τέστ μᾶς φαίνεται μανιακὸς μὲ τὴν αὐστηρότητά του. Λάθος. Μᾶς φαίνεται ἀπάνθρωπος, γιατὶ είναι καμωμένος ἀπὸ τὶς ἀνώτατες κορφὲς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

«Ἀγάμεσα στάπαραίτητα πράματα γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος βρίσκονται ἀναγκαστικὰ μερικὲς παράλογες λαχτάρες». Ο κ. Τέστ δὲ ὡραῖο χωρὶς τὴν παράλογη φιλοδοξία μιᾶς ζωῆς φορτωμένης περισσότερο νοῦ, ἀπὸ ὃσο προϋποθέτει ἡ μέτρια ζωὴ τῶν ἀνθρώπων.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἀληθινὴ ἀσυνάφεια τοῦ κορμιοῦ καὶ τοῦ ἔγω, τί ἀξίζει τὸ οἰκοδόμημα τοῦ κ. Τέστ; Πῶς θὰ κατορθώσει νὰ ποροφήσει ἀπὸ τὰ πρὸν τὸ τυχαῖο, νὰ βγάλει καλὸ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη καὶ τυχερὸ ἀπὸ τὴν τύχη, ἀν ἡ κυριαρχία τῆς σκέψης δὲ συνεπιφέρει ἀναγκαστικὰ καὶ τὴν κυριαρχία τοῦ σώματος; ἀν, πέρα ἀπὸ δρισμένη ἔνταση, ὁ σωματικὸς πόνος μᾶς ἐπιβάλλεται; ἀν τὸ ἔγω είναι ἀσυνέχιστο, ἀν ἡ πυκνὴ ἀπουσία τοῦ θανάτου βρίσκεται στὴν ἄκρη τῆς ματιᾶς μας; Ἡ λύση τῶν καθολικῶν τοῦ φαίνεται πολὺ φορτική. Ο καθολικισμὸς κατορθώγει νὰ δέσει σᾶνα σύνολο τὸν πόνο καὶ τὸ θάνατο, ἀλλὰ μὲ τί θυσίες! Κάνοντας τὴν πραγματικότητα ζήτημα πίστης, καὶ

τὴν πίστη ἀλήθεια. «Τὰ πιὸ τραγικὰ πράματα δὲν εἶναι καὶ τὰ πιὸ σοβαρά. Μάλιστα βρίσκονται στοὺς ἀντίποδες. Οὐδέποτε κάθε σοβαρότητα ἀπὸ τὴν ζωὴν. Γι' αὐτὸν καὶ οἱ θρησκεῖες νόμισαν ὅτι ἔπειρε νὰ παραστήσουν τὸ θάνατο σὰν ἔνα εἶδος πράξης, κατὶ σὰν τὸ γάμον ἢ σὰν τὶς ἔξετάσεις, καὶ πρόσθεσαν μιὰ ζωὴ φαντασικὴ ποὺ ἀκολουθῇ τὴν ζωὴν ἐτούτη...» Ἀντὶ δὲ σοφὸς νὰ κάνει σὰν τὸ Σωκράτη τὸ θάνατο ἔνα εἶδος, ἀριστούργημα» «βλέπει σαῦτὸν ἔνα πλάγιο γεγονός ποὺ καταστρέφει τὸ ἀριστούργημα ποὺ θεμελιώθηκε ἀπὸ δλόκληρη ζωὴ δημιουργικοῦ στοχασμοῦ. Ἡ πίστωσή του, τὸ κεφάλαιό του ἀπὸ πιθανότητες εἶναι τὸ μοναδικὸ θεμέλιο καὶ ἐπιχείρημα γιὰ τὴν σοβαρότητα τῆς ζωῆς. Πῶς νὲ ἀποδώσει περισσότερα τὸ κεφάλαιο ἐτούτο, πῶς νὰ «συνθέσει τοὺς τόκους τῆς ἐνέργειάς του», εἶναι τὸ μοναδικὸ χρέος. Τὸ πιὸ θανατερὸ δηλητήριο τῆς ζωῆς, πιὸ τρομερὸ κι ἀπὸ τὸν πόνο, ἡ μεγάλη ἀνία τῆς ζωῆς ποὺ παράγεται ἀπὸ τὴν τέλεια καθαρὴ ματιά, μπορεῖ πάντα νὰ ἔξαφανιστῇ ἀν ποθέτομε ἀδιάκοπα καθαρὰ ἴδαινικὲς ἐμπειρίες, ἀν μεθοῦμε παντοτεινὰ ἀπὸ πράξεις, ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ καλλιτέχνη ἢ τοῦ σοφοῦ. Υπῆρξαν δύο Αὔγουστοι Κόντ. Θὰ ἔχομε καὶ δύο Βαλερού; Ὅσο εὐχολοχάλαστη κι ἀν εἶναι ἡ ἀνθρώπινη πρυσσωπικότητα («θὰ εἴχαμε μόνο νὰ περιμένομε γιὰ νὰ διῆμε τὸ σκεπικιστή νὰ γίνεται θρησκος, τὸν κλασικὸ νὰ γίνεται πρωτόγονος, κι ἀνάστροφα»), δὲ ο. Τέστ μοῦ φαίνεται θεμελιωμένος σὰν οἰκοδόμημα ἕκανδ νὲ ἀντισταθῆ στὸ χρόνο.

Δὲν ξέρομε παρὰ νὰ ἐκδηλώνομε. Πῶς νὰ ἐκδηλώνομε, τώρα; «Υστερὸ ἀπὸ ὅσα εἴπαμε, τὰ ἔργα τοῦ Βαλεροῦ δὲ θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι παρὰ «μελέτες» ἢ «ἀσκησίς». Παραγνωρίζομε τὸ νόημά τους ἀν τὰ κατηγορήσομε πῶς τοὺς λείπει τὸ ἀντικείμενο. Τὶ ἄλλο ἀντικείμενο νὰ διαλέξει παρὰ νὰ εἶναι τέλεια προπονημένος, σὲ τόσο πλέοντα κατάσταση ποὺ ὅταν ἔρθει ἡ κρίσιμη στιγμὴ νὰ μὴν ἔχει παρὰ νὰ «ἐπιτελέσει καθορισμένες πράξεις»; Τὸ σύνθημα εἶναι: νὰ είσαι διαθέσιμος. Σκοπός, εἶναι ἡ ἐτοιμασία καὶ ὅχι ἡ ἐκτέλεση. Πιὸ ἐρωτεμένος μὲ τὴν τέχνη του παρὰ μὲ τὰ ποιήματα

του, ὃ ποιητὴς δὲν παραλλάξει τὸ θέμα του, Ἰσα-ἴσα γιὰ νὰ βαθύνει τὴν τέχνη.

Οἱ «μελέτες» αὐτὲς καὶ οἱ «ἀσκησεῖς» εἶναι καρπὸς μιᾶς αὔστηρῆς προετοιμασίας. Ἡ Πυθία δὲν εἶναι τὸ σύμβολο τῆς ποιητικῆς του τέχνης: «Πώς τὸ αὐθόρυμητο καὶ τὸ ἀστόχαστο εἶναι πιὸ πολύτιμα καὶ πιὸ ἀξιόπιστα ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ στοχασμοῦ, αὐτὸς εἶναι ἵδεα τῆς Πυθίας, τὸ εἴδωλο τοῦ μαντείου». Ἡ δυσπιστία στὸ ἀσύνειδο ὑπαγορεύει τὶς περισσότερες σκέψεις του. «Ο ἄνθρωπος, ὃ ποιητὴς ποὺ παραδίνεται στὸ ἀσύνειδο, καὶ ποὺ σαύτὸ βοήσκει τὴ δύναμή του καὶ τὴν «ἄληθεια», στηρίζεται ὅσο πάει περισσότερο στὴ βλακεία τοῦ ἀναγνώστη». Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ καινούργιου εἶναι σχεδὸν πάντα ἥ ἀνταμοιβὴ κάποιας ἀφύσικης διάθεσης. Ο βαθὺς στοχασμὸς εἶναι βιασμένος. Δὲν ἀρνιέται δμως ὃ Βαλερὸν κάθε εἰπέμβαση τοῦ ἀσύνειδου: «Κοιμᾶστε καὶ θὰ βρεῖτε.—Αναζήτηση θὰ πεῖ νὰ ἔτοιμάζεται κανεὶς νὰ βρεῖται ἀπὸ κάτι τυχαῖο ἥ ἀπὸ κάποιον ὕπνο. θὰ πεῖ νὰ ἔτοιμάζει τὴν περιοχὴ τῆς εὐτυχισμένης τυχερῆς σπίθας». Άλλὰ ἥ σπίθα καθὼς καὶ ὃ κεραυνὸς δὲν παράγεται παρὰ δύον ὑπάρχει ἡλεχτρισμός. Μιὰ προσπάθεια κοπιαστικὴ ἥ τούλαχιστο ὑπομονετική, ἐφόρτωσε τὴν πνευματικὴ μηχανή.

Καὶ τοῦτο δὲ φτάνει: ἂν ὃ συνειρμὸς προτείνει, ὃ νοῦς ἀποφασίζει. Αὐτὸς ποὺ δονομάζουν «ἴδιοφυῖα» εἶναι μιὰ γρήγορη κατανόηση πόσο ἀξεῖται ὃ, τι δημιουργήθηκε, καὶ ἔνα ἀρπαγμα τοῦ καλύτερου.

Άλλοῦ ἔκθέτει μὲ τί πηγαινοερχομοὺς μιὰ κατευθυτήρια σχηματικὴ ἵδεα καταλήγει σὲ μιὰ καινούργια πραγμάτωση, ὡφελούμενη ἀπὸ τὰ τυχερὰ ἐπεισόδια ποὺ τῆς βρέθηκαν στὸ δρόμο.

Ἡ ἐργασία τοῦ δημιουργοῦ βρίσκεται ἀνάμεσα στὸ καθαρὸ ψυχόρυμητο καὶ τὸν συνειδητὸ κόπο. «Μερικοὺς στίχους τοὺς βρίσκομε· τοὺς ἄλλους, τοὺς φτιάνομε... Τελειοποιοῦμε ὅσους ἥβραμε... «Πολιτογραφοῦμε» τοὺς ἄλλους. Διπλῇ κι ἀνάστροφῃ προσποίηση διὰ νὰ κατορθώσουμε τὸ πλαστογράφημα τοῦτο: τὴν τελειότητα... τὸ ἴδιο ἀπομάχυσμένη ἀπὸ τὴ καθαρὴ αὐθόρυμησία, ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι

δ, τιδήποτε, κι' ἀπὸ τὴν θεληματικὴν δημιουργία ποὺ εἶναι κοπιαστικὴ, φτενὴ σὰν κλωστή, ποὺ κάθε ἄλλη θέληση μπορεῖ νὰ τὴν ἀρνηθῇ, κ' εἶναι ἀνίκανη νὰ ὑποτάξει τὸν ἄλλο στὸν ἑαυτό της». Οἱ παραλλαγὲς μᾶς δείχνουν κάποτε χεροπιαστὰ τὴν βαθμιαίαν αὐτὴν κατάχτησην καὶ «πολιτογράφησην». Τὸ δίστιχο τοῦ πρώτου *Nάρκισσου*:

‘**Η ψεύτικη** ὥρα εἶναι γλυκειά γιὰ τὸνειρό στὰ χόρτα,
σκοταδερὴ **ἡδονὴ** γιομίζει τὸ βαθὺ δασδ...
γίνεται :

‘**Η ψεύτικη** ὥρα εἶναι γλυκειά γιὰ τὸνειρό στὰ χόρτα,
κι' ἀπὸ σκοταδερὴ **ἡδονὴ** φουσκώνει ὁ ἄνεμος βαθειά..
“**Ἄσ περάσομε** τώρα στὰ ἔργα. ‘**Η τεχνικὴ** στὶς πεζὲς
μελέτες καὶ στὶς στιχουργικὲς ἀσκησες, δὲν εἶναι ἕδια.

Καὶ οἱ μελέτες ἀκόμη βάζουν τὸ συναρπαστικὸ πρό.
Βλῆμα τοῦ καθαροῦ ἢ τοῦ μπερδεμένου υφους. Οἱ στίχοι
τοῦ Ραχίνα μοιάζουν ὅλοι ὅμοιοι. ἄλλοι γιατὶ δὲν ἔχουν
δυσκολία, ἄλλοι, μὲ ὅλη τὴν δυσκολία τους· ἀπὸ τοὺς πρώ-
τους στὸνες δεύτερους περνοῦμε χωρὶς νὰ λλάξει τὸ φῶς,
ἕτσι ποὺ γιὰ νὰ δοῦμε τὶς κακοτοπιὲς, πρέπει νὰ ξαναγυ-
ρίσουμε πίσω. Τὸ ἕδιο συμβαίνει καὶ στὸν *Εὐπαλῖνο*· μιὰ
μοναδικὴ ἀτιμόσφαιρα λούζει τὸ σύνολο· οἱ μαθηματικοὶ¹
συλλογισμοὶ εἶναι τόσο ἀπλοὶ καὶ καθαροὶ σὰν τὸν οὐρανό,
τὰ νερὰ καὶ τὸν ἄμμο τῆς Μεσόγειας θάλασσας, ποὺ κάθε
τόσο ἀνακαλεῖ καὶ λαχταράει. Τὰ ποιήματα θὰ μᾶς ξεσκεπά-
σουν πῶς ἡ ἀνώγυμη καὶ κοινὴ γλῶσσα ἢ οἱ ἐπιστημονι-
κοὶ ὅροι μεταμορφώνονται σὲ καθαρὴ ποίηση, ὑποδηλώ-
νοντας σύγκαιρα τὴν λειτουργία τοῦ ἔγω καὶ τοῦ σώματος.
Χρειάστηκε πρῶτα νὰ ξεπεράσει τεράστιες λεξιλογικὲς δυσκο-
λίες. Οἱ σχολιαστὲς μᾶς λένε πῶς ἡ *Νέα Μοῖρα*, τὸ πρῶτο
ποίημα μετὰ τὴν σιωπή, βγῆκε ἀπὸ ἕναν ὄγκο σβυσίματα
καὶ πῶς αὐτὸς τὸ κείμενο κόστισε μόχτο τεσσάρων χρόνων:
ἢ γλῶσσα τῆς ψυχολογίας, ἀρκετὰ φτωχὴ καὶ μόνη της,
ἐπρεπε ἀκόμα νὰ φτωχύνει γιὰ νὰ μείνει ταιριαχτὴ μὲ τὸν
ποιητικὸ τόνο· οἱ βάρβαροι ὅροι τῆς γιατρικῆς καὶ τῆς
φυσιολογίας ἔχειροτέρευαν ἀκόμα αὐτὴ τὴν δυσκολία. Με-
ρικοὶ θερμοὶ θαυμαστές, δὲν ἀγαποῦν, ἀδικα κατὰ τὴν
γνώμη μας, τὴν στροφὴ τῆς Φοινικιᾶς.

‘Υπομονή, ύπομονή
στὸ γαλάζιο τοῦρανοῦ

Τὶ θὰ γινόταν τότε οἱ λέξεις: συγείδηση, ύποσυνείδητο, συγκίνηση, ἀναπαράσταση, ἄμεσο, ἔμμεσο, χώνεψη, κυκλοφορία, ἀναπνοή, ἀναπαραγωγή καὶ ἡ ἀγριάδα τῶν λέξεων ποὺ τελιτώνουν σὲ —ισμὸς; Καὶ πόσες καλότχες λέξεις δὲν ἀποκλείνονται ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποιητὲς καὶ χοιτικοὺς γιατὶ σέρνουν πίσω τους, σὰν οὐρά, τὴ θύμηση τοῦ συνειδισμένου τους περίγυρου: μηχανική, αὐτόματα, κατηγόρημα, αἴτημα, τάση κτλ. Αὗτές, μόλαταῦτα, δὲ Βαλερὸν τὶς μεταχειρίζεται, καὶ μέπιτυχία, ὅταν ίσα—ίσα αὐτὰ ποὺ ύποβάλλουν ἀρμογίζονται μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα στὰ ποιήματά του.

Νὰ γιὰ παράδειγμα ἡ χρίση τῆς Πυθίας, διερμηνευμένη μὲ τόση ἀκρίβεια, ὥστε φυσικὰ ύποθέτομε πώς ἀκολούθησε κανένα ψυχιατρικὸ σύγγραμμα:

Μ' ἀναγνωρίσαν ἀπὸ τὰ στίγματα τὰ μπλάβα ποὺ φανερώθηκαν στὸ ἔρμο δέρμα·
μ' ἀποκοιμίσαν μὲ τάρωματα τὰ λάγνα,
πηχτά, σὰν τὸ γλυκὸ μαλὶ τοῦ κοπαδιοῦ·
μ' ἀγγίξαν, φυλαχτό μου ζωντανό,
στὸ στῆθος δποὺ ἀνάσαινε γοργό,
βαρὸν κι ἀπὸ τὰ πλοιμίδια τὰ φιδίσια·
χαμένη, ἀντραλωμένη ἀπὸ τὰ ἐμπυρεύματα
μοῦ κάναν, ως σουσούριζαν τὰ νεύματα,
τὶς ύποχθόνιες τιμές....

Απὸ τὴν χρήση τῶν τεχνικῶν ὅρων καὶ τοὺς ἀτμοὺς ποὺ ἀναδίγονται ἀπὸ αὐτούς, δὲ μᾶς πιάνει, θαρρεῖς, στὸ λαιμὸ, κάποια μυρωδιὰ φαρμακείου καὶ κλινικῆς;

Οἱ στοχασμοὶ τοῦ Μαλλαρμὲ πάνω στὸ λεκτικὸ καὶ τὴ γλῶσσα ἔδωσαν στὸ Βαλερὸν κάποια ἀποτελέσματα καὶ μιὰ μέθοδο. Ο Μαλλαρμὲ εἶχε ἀποπειραθῆ μιὰ καινοτομία πολὺ σημαντική: ὅπως ἡ ἀλγεβρα μπάζει στοὺς ύπολογισμούς της ἀρνητικοὺς ὅρους καὶ δουλεύει μαῦτοὺς ὅπως μὲ τοὺς θετικούς, ἔκεινος μεταχειρίστηκε τὴν ἔλλειψη τῶν πραγμάτων σὰν τὴν παρουσία τους.

Στὸ Βαλερὸν, ἡ χρήση αὐτὴ τῆς ἀρνητικῆς καὶ τῆς ἀπου-

σίας παρασταίνει· δυὸς πραγματικότητες ποὺ ἡ μιὰ ἀρνιέται τὴν ἄλλην, χωρὶς καμιά τους νὰ εἶναι μηδενικό· οἱ διαλείψεις τοῦ ἔγῳ καὶ τοῦ κορμιοῦ, οἱ ἀντίστοιχες φάσεις τοῦ ὕπνου καὶ τοῦ ἑύπνου, τῆς ἐνάργειας καὶ τοῦ βυθισμοῦ... κτλ. Καὶ μόνο στὴ *Néa Mοīqa* ἢ στὸ *Θαλασσινὸ Κοιμητήριο*, βρίσκομε:

Βγαίνω, χλωμὴ καὶ ἀπίστευτα θαυματουργή,
δύλοβρεχτη ἀπὸ τὰ δάκρυα ποὺ δὲν ἔχουσα,
ἀπὸ τοῦ θυνητοῦ κορμιοῦ μου τὸ περίγραμμα ἔλειψα
νανουρισμένη μόνη, μοναχή...

”**Ησκιε μου!** Εὐκολοκίνητη μούμια καὶ λυγερή...
τῆς ἀπουσίας μου ζωγραφιστή...

Γνώση μου, κοίμου, κοίμου. Πλάσε τὴν ἔλλειψή σου...

Σὰν ὁ καρπὸς ποὺ λυώνει ἥδονικὰ
καὶ μεταλλάζει σὲ γλυκάδα ἡ ἔλλειψή του
σένα στόμα ποὺ χάνεται ἡ μορφή του...

”Ελυώσανε στὴν πηχτερὴ ἀπουσία...

Πλατιὰ ἡ ζωὴ καὶ λαχταράει νὰ λείψει...
(«μεθυσμένος ἀπὸ τὴν ἀρνηση τῆς πραγματικότητας», λέει ἄλλο).

Σχετικὰ μὲ τὸ λεκτικό, ὁ Βαλερὸν ἐπωφελήθηκε κάτι συνήθειες τοῦ Μαλλαρμὲ νὰ φτιάνει ἔνα δικό του λεξιλόγιο μὲ ὅρισμένα σύμβολα, περισσότερο ὅξια νὰ παρασταίνουν τὶς οὖσιαστικὲς ἀποψεις τῆς στοχαστικῆς συλλογῆς του: τὰ σύμβολα *κύνης*, *παράθυρο*, *διαμάντι*, *παγωνιά*, ποὺ δημιουργησε στὰ πρῶτα του ποιήματα, ὁ Μαλλαρμὲ τὰ μεταχειρίστηκε κατόπι σὰν εἰκόνες καθιερωμένες, ὅριστικά. ”Απὸ τότε κάθε ποὺ ξαναφαίνονται, συμπυκνώνουν σὲ μιὰ μόνη λέξη τὴν οὖσία τῶν περασμένων ποιημάτων καὶ ἐκφράζουν τὶς κυρίαρχες λαχτάρες του. Τὸ ᾴδιο ὁ Βαλερὸν μεταχειρίζεται ὅρισμένες λέξεις σὰ σύμβολα ποὸ ταιριάζουν στὰ προβλήματα ποὺ τὸν ἀπασχολοῦν: *νησιά*, *νησιὰ παρουσίας* ἡ ἔλλειψης, *νησιὰ* στὸ κορμί, στὸν ὕπνο... κτλ. τὸ *φίδι*, ξαναγυρισμὸς στὸν ἕαυτό μας, ἀγκάλιασμα τοῦ

ἔαυτοῦ μας· τὸ δέντρο, ποὺ ἦ κορφή του γειτονεύει μὲ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ πόδια του μὲ τὸ βασίλειο τῶν νεκρῶν, σωστὴ μεταφορὰ τῆς ἀληθινῆς ἀσυνάφειας τοῦ ἔγω, ποὺ εἶναι κατεβασμὸς στὸν ἄδη καὶ ἀνάταση στὸ πλέσιο φῶς· τὰ βῆματα, δμοίωμα τῆς κίνησης, κομάτια καθαρὸ δχουσάφες ἔχωρα ἀπὸ τὸ κοινὸ νόμισμα, τέλειο προχώρημα τοῦ νοῦ· καὶ ἡ ἴδεα τῆς περιπατησιᾶς ἔανασυνδέεται μὲ τὴν κοιμισμένη ἐτυμολογία τῆς λέξης «μέθοδος» πορεία πρὸς κάποιον σκοπὸν· οἱ πλατωνικὲς μέλισσες· τὸ σκάκι τῆς γνώσης· ὁ κύκνος, τὸ διαμάντι τοῦ Μαλλαριμέ, τάγνα αὗτὰ πράματα.

Τὶς συνήθειες αὗτές, ὁ Βαλερὸν καινοτομεῖ ἔαπλώνοντάς τις σαῦτὸν ποὺ θὰ ὀνομάσω διανοητικὲς εἰκόνες. Τὰ διάφορα συστήματα τῶν φιλοσόφων δὲν ἀποτέλεσαν σιγάσιγὰ ἔνα διανοητὸ κόσμο, ἢ, ἀν χωρίσομε μιὰ θέση γιὰ τὴν ἵνδικὴ καὶ κινέζικη φιλοσοφία, μιὰ πνευματικὴ ἥπειρο; Ξετυλίχτηκαν, πλουτίζοντας καὶ διορθώνοντας τὸ ἔνα τάλλο καθορίζοντας τὶς ἔννοιες δλοένα πιὸ αὐστηρὰ, καὶ θεμελιώνοντας γιὰ τὴν ἔθευνα μιὰ λογικὴ συσκευὴ ὅλο καὶ πιὸ σφιχτή. Ἀνάμεσα στὸν μεγάλους φιλοσόφους ἔξακολουθεῖ αὗτὸν ποὺ ὀνομάζει ὁ Thibaudet «διάλογο τοῦ Σωκράτη» ὃπου ἀπὸ τὸν ἔνα αἰῶνα στὸν ἄλλον ὁ στοχασμὸς ἔεπερνάει συχνὰ τοὺς συζητητὲς καὶ βαθαίνει πρὸς συνέπειες ποὺ αὗτοὶ ἔτοιμασαν χωρὶς κάποτε νὰ τὶς προβλέπουν. Μὲ τὰ εὐχάριστα κι ἀπρόβλεψτα εὐρήματα, τὶς ἐπινόησες ποὺ μοιάζουν σὰν ἀνακάλυψες, ἡ ἴστορία τῶν φιλοσοφικῶν συμβάντων φαίνεται στὴν ἀρχὴ τόσο συμπτωματικὴ ὅσο καὶ ἡ ἴστορία τῶν προσωπικῶν παθῶν καὶ συμφερόντων. Ἄλλὰ τὰ διανοητὰ μοιραῖα καταλήγουν πάντα νὰ βροῦν τὸ δρόμο τους καὶ νὰ καταργήσουν τὴν τύχη ποὺ τὰ εὐνόησε. Ἐτσι, μὲ προσωπικὰ ἔργα, θεμελιώνεται ἔνας ἀπρόσωπος κόσμος νοητὸς ποὺ ἔχει, σὰν τὸν αἰσθητὸ κόσμο, τὸ σκελετὸ καὶ τὴν πορεία του.

Μπροστὰ στὸ νοητὸ αὗτὸν κόσμο ὁ Βαλερὸν στέκεται μὲ δυσπιστία, μπροστὰ στὰ παιγνίδια τοῦτα τοῦ νοῦ ποὺ «εἶναι συναρπαστικὰ καὶ ἔχουν τὶς μηδαμινὲς συνέπειες ποὺ ἔχει μιὰ παρτίδα σκάκι». Καὶ ὅμως ἀναγνωρίζει πὼς τὰ παιγ-

νιδίσματα τοῦτα βαθαίνονταν καὶ ἐξημερώνουν τὸ μυαλὸ στὰ περίπλοκα ἔξαπλώματα τῶν ἔννοιῶν: ἡ ἴδια μάλιστα ἡ πραγματικότητα δὲν ἔχει σημασία παρὰ ὅσο τὰ τροφοδοτεῖ. "Ο, τι κι' ἀν νομίζει γιὰ τὸ ἴδεατὸ αὐτὸ θέαμα, τὸ Διάλογο, τῶν Φιλοσόφων, ὁ ποιητὴς Βαλερὺ τὸ μεταχειρίζεται σὰν τὸν αἰσθητὸ κόσμο: σὰ θῆσαν ρὸ εἰκόνες, ὅγκο συμβόλων, ἀποθήκη ἀπὸ μεταφορές. Οἱ διανοητικὲς αὐτὲς εἰκόνες, ἔκκολημένες ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα θάγκαλιάσουν, ὅπως καὶ οἱ αἰσθητὲς εἰκόνες, πράματα ἔνα, σὲ ἄλλη στάση ἀπ' αὐτές: ψυχὲς γινωμένες κορμιά, σκοποὶ πισοδρομισμένοι σὲ μέσα, ἀναγκάζονται νὰ λυγίσουν σχέξωτερικὲς ἀπαιτήσεις.

"Ετοι, γιὰ νὰ μᾶς δώσει νὰ καταλάβομε πῶς μοιάζει νὰ ζεῖ καὶ νὰ κινιέται μέσα στὴ σκέψη τοῦ ἀντρός της, ἡ Κα Τέστ ἀναφέρει τὸ δόγμα τῆς ζωῆς «ἐν Θεῷ»: 'Ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν'. Τὸ Θαλασσινὸ **Κοιμητήρι** θέλοντας ν' ἀποδώσει τὸ ἐλεατικὸ στοιχεῖο ποὺ ὑπάρχει σένα μεσογειακὸ τοπεῖο, διαλέγει τὴν ἀκίνητη κυριαρχία τοῦ μεσημεριοῦ, τὸν κάθετο ἥλιο σὲ μιὰ θάλασσα στρωτὴ καὶ στὴν αἰώνια ἀνάπταψη τῶν τάφων, εἰκόνες ἀπὸ τὴ φύση. Ἄλλὰ διανοητικὲς εἰκόνες εἶναι ἡ ὑποδήλωση τοῦ ἀριστοτελικοῦ θεοῦ ποὺ ἀκίνητος ἐν ἐαυτῷ νοεῖ καὶ εἰς ἐαυτὸν ἀρκεῖται τοῦ πρώτου οὐρανοῦ, σφαιρικοῦ καὶ κλειστοῦ μέσα στὸν ἐαυτό του, «τέλεια κεφαλὴ καὶ συμπληρωμένο διάδημα» τὸ ἀδιάκοπο «παρὸν» τῆς αἰωνιότητας, τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ζῆνωνα, καὶ ἵσως γι' ἀντίθεση, τὸ τὰ πάντα ρεῖ τοῦ Ἡράκλειτου. Οἱ ὑπαινιγμοὶ αὐτοὶ δὲ θὰ πεῖ πῶς παραδέχονται τὴ θεωρία ἀπ' ὅπου προέρχονται. 'Ο Βαλερὺ δανείζεται μονάχα ἀπὸ ὅρισμένες θεωρίες τὸ ἐλεατικό τους στοιχεῖο, ὅπως καὶ ὅταν συγκρίνοντας τὴ θάλασσα μὲ μιὰ σκεπή, ἐκράτησε, ἀπ' ὅλες τὶς ἐκδοχὲς τῆς σκεπῆς, ἐκεῖνες ποὺ δείχνουν πῶς εἶναι ἡ ἐπιφάνεια ποὺ κρύβει ἓνα μυστικὸ βάθος.

"Η ἄλγεβρα τέλος τοῦ Μαλλαρμέ, μὲ ὅλους τοὺς συνδυασμούς της, δίνει στὸ Βαλερὺ τὴν ἴδεα νάντικαταστήσει ἔνα φτωχὸ λεξιλόγιο μὲ τὴν πλούσια σύνταξη: τὸ λεξιλόγιο περισσότερο παρὰ ἡ ἀρνητικὴ σύνταξη ἀπόδωσε τὶς δυαλείψεις τοῦ ἔγω· ἡ σύνταξη ὅμως περισσότερο παρὰ

τὸ ὑπερθετικὸ λεξιλόγιο ἐκφράζει τὴν τελειότητα στὶς ἐνέργειες τοῦ ἔγω καὶ τοῦ κορμιοῦ. Ξέρομε πώς ἡ ἴδια πνευματικὴ λειτουργία, ἡ διαταγή, ἡ ἐπιθυμία, ἡ ὑποταγή, μποροῦν νὰ ἐκφραστοῦν μὲ διάφορα συνταχτικὰ σχήματα.
‘**Ἡ ποιοτικὴ τελειότητα** διαψέτει κι’ αὐτὴ πολλὰ σχῆματα, κι’ ὁ Βαλερὸν χρειάστηκε νὰ τὰ μεταχειριστεῖ ὅλα. Κι’ ἀπὸ τοῦτο προέρχονται τὰ πολλαπλὰ ὑπερθετικὰ καὶ στὸ πεζὸ καὶ στοὺς στίχους του: **ἀνώτατος, ἀκρότατος,** καὶ τὰ οὐσιαστικὰ **ὑπεροχὴ, ἀκρότητα, ἀνωτερότητα,** κι’ αὐτὸ τὸ θάμα τῆς πεμπτουσίας ποὺ εἶναι τὸ οὐδέτερο ὑπερθετικό: «στὸ πιὸ εὐκίνητο ποὺ μπορεῖ νὰ κερδίσει ἀπὸ τὸν ἔαυτό της». ἀπὸ τοῦτο οἱ ὅροι ποὺ ἔχουν ὑπερθετικὴ ἔννοια χωρὶς τὴν μορφή της: **ἀπόλυτο, ἐναριθμητο, τέλειο, πολύτιμο,** καὶ τὰ οὐσιαστικὰ **κορφὴ, τέρας, ἐνέργεια.** καὶ τέλος οἱ μεταφορὲς ποὺ μεταφέρουν μιὰ χαρακτηριστικὴ ἴδιότητα ἀπὸ ἕνα πράμα ποὺ τὴν ἔχει στὸν ἄνώτατο βαθμό της σένα ἄλλο ποὺ τὴν ἔχει συνήθως σὲ μικρότερο βαθμό. «Τὸ κεφάλι αὐτὸ τὸ τόσο μικρὸ καὶ σφιχτὸ σὰν κουκούναρι, σφιχτὸ σὰν τὸ πιὸ σφιχτὸ πρόμα ποὺ ὑπάρχει τὰ πόδια, ἀσπρα σὰν τὴν πιὸ ἔκτυφλωτικὴ ἀσπρίλα». Ὁσο γιὰ τὰ ὑπερθετικὰ στὰ ποσοτικὰ ἐπιφερόματα, ἄλλα ἀπὸ τὰ **πάρα** καὶ **πολὺ** καὶ **πιὸ**, παρουσιάζονται στὸ νοῦ σὰν τόσο φυσικὰ, ποὺ μόλις θὰ τάναφέρομε: «Εἶναι ἥδονικὰ σκληρὴ καὶ ἀνέκφραστα λυγερή».

·Στὸ λεξιλόγιο τῆς ὑπερθετικῆς αὐτῆς σύνταξης, αἱ λέξεις καθαρὴ ἐνέργεια καὶ ἀπόλυτο παιζουν ἀνάλογο ρόλο, ὅπως ἡ λέξη Ἑλλειψη ἢ ἀπουσία στὴν ἀρνητικὴ σύνταξη. Τὴ λέξη ἀπόλυτο, μεταχειρισμένη ὡς τὸ κόκαλο, δὲ Βαλερὺ τὴν ἀνάστησε, καὶ τὸ ἀμάνατο νερὸ εἶναι ἡ ἐτυμολογία της, καὶ οἱ συνθῆκες ὅπου τὴ μεταχειρίζεται. ·Ἡ λέξη αὐτὴ κυνηγάει τὸ στοχαστικό του νοῦ καὶ τὸ ποιητικό του πνέμα· ἐνσαρκώνεται μέσα της ὅσες φορὲς μπορεῖ:

Městská.

³ Απόλυτη ψδρα, από τη μπλάβα της τη σάρκα μεθυσμένη...

Μὲ μεγαλύτερη ἐπιτυχίᾳ:

Τίποτα νὰ σκορπίσει δὲν μπορεῖ τάπελυτα όνειρά τους...

Μὲ τὴν πιὸ μεγάλη δυνατὴ ἐπιτυχία:

“Απόλυτη γυναικα κουρασμένη, τὰ μάτια μέσος στὰ δάκρυα.

· Τὸ ὑπερθετικὸ αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίστοιχο τῆς μεταφορικῆς χρήσης τῆς λέξης νησί, τὸ τέλειο νησί, ποὺ ἀνακυλόνεται στὸν ἑαυτό του, ἔχωρο ἀπὸ δλα τἄλλα. ¹⁾

Νὰ τώρα τὸ ἀποκοίμισμα τῆς *Nέας Μοίρας*. Μετὰ μιὰ πρώτη παραβολή, ποὺ παρομοιάζει τὴν ἐγκατάλειψη στὸν ὕπνο μὲ τὸ ἔρωτικὸ παράδομα, δ Βαλερὺ ἔετυλγει μιὰ δεύτερη, τὸν ἀπαλὸ κατεβασμὸ μεσοῦ στὴν ἀνυπαρξία.

‘Ολόκληρη ἀποχάνομαι στὸ εὔτυχισμένο πέσιμο,
στὸ μαῦρο βάραθρο ἀνοιχτή, τὰ χέρια σταυρωμένα
μέσα σὲ λόγια ἀτέλειωτα, χώρια μου ἴστορισμένα...

Σὰν ἀντίθεση πρὸς αὐτὸν τὸν κατεβασμὸ μεσοῦ στὸν ὕπνο, νὰ τώρα ἡ κρίση ποὺ σκαρφαλώνει ἀνεβαίνοντας στὸ σῶμα τῆς Πυθίας:

Μὲ φριχτὸ κι’ ἄγριο σκαρφάλωμα
σὲ σκαλωσιὲς τρομαχτικές,
νιώθω στὸ δέντρο τῆς ζωῆς μου
τὸ θάνατο ἀπὸ τὶς φτέρνες ν’ ἀνεβαίνει !

Στῆς κρυερῆς μου γραμμῆς τὸ μάκρος,
τοῦ ἀνυφαντὴ τὸ δάχτυλο τὸ γρό
χαράζει τὴ σκληρή του τὴ βουλή !

Καὶ μάναφυλλητὰ σκαλώνει ἡ κρίση
ῶς μὲ τὸ σβέρκο μου ποὺ πάει νὰ σβύσει
μιὰ ἥδονικὴ κορφή.

“Ετσι, μὲ μέσα πολλαπλά, ἡ ποίηση δημιουργεῖ ἔνα λεξιλόγιο κατάλληλο νὰ ὑποβάλει δλα δσα ἀπασχολοῦν τὸν κ. Τέστ, πλούσιο σὲ μουσικὲς λέξεις, ποὺ δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ ἔξαντληθοῦν καὶ δὲν ἀφανίζονται ποτὲ ἀπὸ δποιαδήποτε παράσταση. ‘Υπάρχουν λέξεις φουσκωμένες, μὲ συμβατικὴ μόνο ἀξία: θάνατος, ἔρωτας, Θεός, ζωή· σωστὰ «τρομπόνια». Ἀλλὰ οἵ δροι: νησιά, ἀπόλυτα, ἔλλειψη, σὰν λεκτικό, καί, εἰδικότερα: κορφή, νεῦμα, περιέχουν ἀνεξάντλητο πλοῦτος. ‘Ο Βαλερὺ νιώθει τόσο

1) Παραλείπω παρακάτω μέρος τῆς μελέτης αὐτῆς ποὺ ἀναφέρεται στὴν προσωδία, τὰ μέτρα καὶ τὴν ἡχητικότητα, πράματα ποὺ δὲν μεταφέρονται ἀπὸ μιὰ γλῶσσα σὲ ἄλλη. (Σ. Μ.)

πολὺ τὸ ἄγνὸ καὶ τὸ ἔεικάθαρο ὥστε νῦν γαπάει τὴ φτώχεια, δταν εἶναι γυμνή. Ἡ συνειδισμένη γλῶσσα, θυλὴ κι ἀνάρια, εἶναι φτωχὴ ἀπὸ παραφούσκωμα, καὶ ψεύτικη ἀφθονία, παρὰ ἀπὸ στέρηση. Γδυμένη ἀπὸ τὰ ψεύτικα τοῦτα ἄγαθά, μὲ τὶς λέξεις τοῦ κοινοῦ κόσμου, κατορθώνει κάποτε νῦν ἀκοιβώσει χωρὶς στριφογυρίσματα, κατευθεῖα, τὴ λειτουργία τοῦ ἔγω καὶ τοῦ σώματος. Νά, πάλι ἀπὸ τὴ *Nέα Μοῖρα*, ἡ ἐνότητα καὶ τὸ ἔχεισμα τοῦ κορμιοῦ καὶ τοῦ ἔγω.

Τὸ φόρεμ^ο ἐν ἔεικεται στᾶγκάθι τάνυπόταχτο τεντόνεται τάποκοτο τὸ τόξο τοῦ κορμιοῦ μου Ἡ ἀσυνάφεια τοῦ ἔγω.

Τὸ σύμπαντο παραπατεῖ καὶ τρέμει τὸ κλωνί μου
Οἱ διαλείψεις τοῦ ἔγω :

Ἄναμεσα στὰ μπράτσα μου κατάντησα νᾶμαι ἄλλη Μένει τώρα νὰ καταπιαστοῦμε τὸ πιὸ δύσκολο (φανερὸ πῶς δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ διαδοχικοὺς σταθμοὺς τῆς ποιητικῆς δημιουργίας). Γιὰ νὰ διαπιστώσει τὴ διάρκεια τοῦ ἔγω καὶ τοῦ κορμιοῦ, ὁ Μπέρξον καταφεύγει σὲ μιὰ περιγραφὴ ὅσο πιὸ λεπτομερειακὴ γίνεται, καὶ ὕστερα, μιὰ ποὺ ἔχει προσανατολίσει πρὸς αὐτὴ τὴ διεύθυνση τὸ νοῦ τοῦ ἀναγνώστη, τοῦ τὴν ὑποβάλλει μὲ μιὰν ἀποφασιστικὴ παραβολὴ ἢ σχῆμα. Ἡ τεχνικὴ τοῦ Μπέρξον προχωρεῖ μὲ ἐπεξηγήσεις, περιγραφὲς καὶ μὲ μεταφορές. Οἱ τελευταῖες μποροῦν νὰ ταιριάζουν μὲ τὴν καθαρὴ ποίηση. Ἄλλὰ μὲ τὸ νῦντικαταστήσομε τὴν περιγραφὴ καὶ τὴν ἐξήγηση τῆς δύνιλίας ; Πῶς νὰ τὴν μεταφράσομε ; Ἡ βοηθητικὴ τεχνικὴ τοῦ συμβολισμοῦ ἔσωσε τὴν καθαρὴ ποίηση.

Πρῶτα, χωρὶς νὰ καταργήσῃ τὰ ἐπεξηγητικὰ ἢ περιγραφικὰ μέρη, ὁ Βαλερὸν τὰ συμπίεσε ὅσο μπόρεσε. Τὰ «ἄχρωμα αὐτὰ μέρη» τοῦ ἐκόστισαν τεράστιο κόπο. «Στοὺς στίχους εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο νὰ πεῖ κανεὶς καλὰ ὅ,τι χρειάζεται νὰ εἰπωθῇ». Γιο ἀυτὸ ὅσες φορὲς μπορεῖ συνθέτει μὲ «νησιὰ» ἀπόλυτα, τέλεια, συμπληρωμένα, ἀνακυκλωμένα στὸν ἑαυτό τους ὅσο γίνεται, καὶ τὰ βολεύει ἔτσι, ὥστε νὰ μπορεῖ ὁ νοῦς νὰ περάσει στὰ στεγνὰ ἀπὸ τὸ ἔνα στὸ ἄλλο, ἢ καλύτερα, νὰ πετάξει ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦτο εἶναι ζήτημα «ὑπολογισμοῦ τῶν κενῶν» : οὕτε τὰ

νησιὰ πρέπει νὰ μᾶς ἔμποδίζουν νὰ βλέπομε τὸ ἀρχιπέλαγος, οὔτε τὸ ἀρχιπέλαγος τὰ νησιά.

Ἐνας ποιητὴς μπορεῖ νὰ δημιουργεῖ τὰ σύμβολα καὶ τὴ μυθολογία του ἥν νὰ τὰ δαγειστῇ ἐτοιμα ἀπὸ τὸ μῦθο καὶ τὴν παράδοση. Στὴν τελευταία περίπτωση, ὅπως στοὺς Ναρκίσσους, τὸ σύμβολο εἶναι δοσμένο καὶ πρόκειται νὰ τὸ βαθύνομε. Τὰ νησιὰ καὶ τὸ ἀρχιπέλαγα βούσκονται ἐδῶ, δὲ χρειάζεται παρὰ ἥν ἔξερεύνηση. Στὴν ἀντίθετη περίπτωση, ὅπως στὴ *Néa Moīra*, ὁ ποιητὴς προσανατολίζεται ἀπὸ τὴ σκέψη πρὸς τὰ σύμβολα, μόδιες τὶς πάντα δυνατεῖς ἀντίδρασες τῶν συμβόλων ἐπάνω στὴ σκέψη. Ἡ ἔκλογὴ τῶν συμβόλων δὲν κινδυνεύει τότε νὰ φανῇ τοῦλάχιστο αὐθαίρετη στὸν ἀναγγώστη, ὅσο καὶ ἂν ἔχει ἐπιβληθῆ στὸ νοῦ τοῦ ποιητή: Θὰ ἔχομε μπροστά μας ἕνα κουβάρι εἰκόνες ἥν, ὅπως εἶπαν, «ἕνα χάος ἀπὸ λάμψεις».

Δὲ νομίζω πὼς ἥ *Néa Moīra* εἶναι ραψωδία. Ἡ σύνθεσή της ἔμπνεεται ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς συνδυασμοὺς: τὸ ποίημα αὐτὸ, ποὺ στὸ νοῦ τοῦ συγγραφέα, ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ τελευταῖο καὶ νὰ μὴν ἔχει παρὰ καμιὰ σαρανταριὰ στίχους, ἐσκόπευε, μᾶς λέει ὁ κ. Λεφέβρο, νὰ δώσει τὴν ἐντύπωση ἐνὸς récitatif ἀνάλογο μὲ τοῦ Gluck. Ἔτσι γεννήθηκε. Ὁσο γιὰ τοὺς πεντακόσιους δώδεκα ὄριστικούς του στίχους, ἀπὸ ὅλες τὶς στιχουργικὲς ἀσκησεῖς ποὺ ἀπασχόλησαν τὸ Βαλερὸν, ἥ *Néa Moīra* ἀξίζει στὸν ἀνώτατο βαθμὸν αὐτὸ τὸ ὄνομα. Συμπυκνώνει, ἵσως καὶ πολὺ αὐστηρά, τεσσάρων χρόνων σωριασμένους μόχτους. Στὸ διάστημα τῆς γύμνασης αὐτῆς, πολλὰ μέσα καὶ δυσκολίες ἀποκαλύφτηκαν στὸ Βαλερόν, ποὺ δὲν ὑποψιάζοταν πρὶν καθόλου. Οἱ κατοπινὲς ἀσκησεῖς ὠφελήθηκαν ἀπ' αὐτὰ τὰ κέρδη, καὶ τὶς καταπιάστηκε ὅλες μαζὶ καὶ χωρὶς πολὺν χόπο. Ἡ *Ἄνγη* καὶ ἥ *Φοινικιὰ* ἀποτελοῦσαν πρῶτα ἕνα μοναδικὸ ἔργο. Τώρα ἥ πρώτη ἀρχίζει, ἥ ἀλλη τελειώνει τὸ ἔργο *Χάρες*.

Ἀπὸ ὅλες τὶς ὡρες τῆς μέρας, ὁ Βαλερὸν προτιμάει τὴν αὐγήν.

Ξημερώνει στὰ περισσότερα ποιήματά του. Μαγεύομε